

О П Р Е Д Е Л Е Н И Е

№ 60364

Гр.София, 15.12.2021г.

Върховният касационен съд на Република България, Трето гражданско отделение, в закрито съдебно заседание през две хиляди двадесет и първа година, в състав

ПРЕДСЕДАТЕЛ: МАРИО ПЪРВАНОВ
ЧЛЕНОВЕ: ИЛИЯНА ПАПАЗОВА
МАЙЯ РУСЕВА

при участието на секретаря ..., като разгледа докладваното от съдията Русева г.д.N.1605 по описа за 2021г., за да се произнесе, взе предвид следното:

Производството е по реда на чл.288 ГПК.

Образувано е по касационни жалби на Република България, представлявана от Министъра на финансите, и от друга страна „Меден кладенец Солар“ЕООД, „Ханово 2 Солар“ЕООД, „Каравелово Солар“ЕООД, „Кукорево 1 Солар“ЕООД, „Балкан Фриго“ЕООД, „Пи Ви Инвест БГ“ЕООД, „Геовид“ЕООД, „Соларен парк Хаджидимово 1“ЕООД и „Солар Ел Систем“ЕАД срещу решение №.1549/26.11.20 по т.д.№.2426/20 на САС, 11с. С атакувания въззивен акт решение №.2958/13.05.20 по г.д.№.1941/19 на СГС, 10с., е отменено-в частта, с която Република България е осъдена да плати на горепосочените дружества /собственици на фотоволтаични електрически централи и производители на електрическа енергия/ на основание чл.7 от Конституцията на Република България /КРБ/ вр. с чл.49 ЗЗД суми /съответно 102358,55лв., 87586,02лв., 130880,09лв., 239287,55лв., 288141,05лв., 150064,02лв., 60780,91лв., 356429,14лв., 270492,22лв./, съставляващи обезщетение за имуществени вреди от противоправно поведение на лица от състава на държавен орган, изразяващо се в приемане на противоконституционна разпоредба в закон и неизпълнение на задължението да уредят отношенията, възникнали от прилагането на разпоредбата, след обявяването ѝ за противоконституционна, която вреда се изразява в такси по чл.35а от Закона за енергията от възобновяеми източници /ЗЕВИ/ за периода 1.01.14-30.06.14, както и на основание чл.86 ЗЗД лихви върху главниците за периода 8.02.16-8.02.19 /31195,02лв., 25592,91лв., 39887,31лв., 72925,81лв., 87814,51лв., 45733,84лв., 18523,73лв., 108626,14лв., 82435,81лв./, вместо което исковете по чл.7 КРБ вр. с чл.49 ЗЗД и по чл.86 ЗЗД са отхвърлени, а Държавата е осъдена да плати горепосочените главници на основание чл.55 ал.1 пр.1 ЗЗД, със

съответно произнасяне по разноските. Касаторът Република България обжалва решение в частта, с която евентуалните иски са уважени на основание чл.55 ал.1 пр.1 ЗЗД; касаторите търговски дружества - решението в частта, с която първоинстанционното решение е отменено и главните иски по чл.7 КРБ във вр. с чл.49 ЗЗД и тези по чл.86 ЗЗД за лихви са отхвърлени.

Въззивното решение е постановено при следните безспорни факти:

- ищите са търговски дружества - производители на електрическа енергия от възобновяеми източници /слънчева енергия/ чрез собствени фотоволтаични централи, въведени в експлоатация с разрешение за ползване;

- за изкупуването на произведената енергия те са сключили договори за срок от 20г. със съответните крайни снабдители по местонахождението на централите - „ЧЕЗ Електро България“ АД, „ЕВН България Електроснабдяване“ ЕАД и „Енерго Про Продажби“ АД;

- с пар.6 от Закона за държавния бюджет /ЗДБ/ за 2014 /ДВ бр.109/20.12.13/, в сила от 1.01.14, е бил изменен Закона за енергията от възобновяеми източници, като е бил създаден раздел V в глава 4, включващ чл.35а - чл.35в, с който е въведена такса, дължима от производителите на електрическа енергия от вятърна и слънчева енергия в размер на 20% от преференциалната цена по чл.31 ал.1 ЗЕВИ без ДДС, която се удържа и внася в държавния бюджет от обществения доставчик или съответните крайни снабдители, които имат задължение за подаване на ежемесечна справка в КЕВР и за превеждане на удържаните такси в срок до 15 число на месеца, следващ тримесечието, за което се отнася;

- с решение №.13/31.07.14 по конституционно дело №.1/14 на Конституционния съд /КС/ /ДВ бр.65/6.08.14/, в сила от 10.08.14, са обявени за противоконституционни точки 2 и 3 от пар.6 от ЗР на ЗДБ за 2014, с които са създадени чл.35а ал.1,2 и 3, чл.35б, ал.1-4, чл.35 ал.1-3, чл.73 ал.1-4 ЗЕВИ;

- за периода 1.01.14-30.06.14 на ищите са удържани от крайните снабдители такси по чл.35а ЗЕВИ в размер на исковите суми-които от името на дружествата са превеждани по тримесечия по сметка на КЕВР на 15.04.14, 15.07.14, 15.10.14 и от там са прехвърлени към централния държавен бюджет.

Процесните суми в размер на горепосочените такси се претендират с твърдения, че се дължат на деликтно основание - доколкото са причинени имуществени вреди от незаконосъобразни актове и действия на държавни органи и длъжностни лица - приемане на противоконституционен акт и последващо неизпълнение на задължението на Народното събрание /НС/ по чл.22 ал.4 от Закона за Конституционния съд /ЗКС/ да уреди правните последици, възникнали от прилагането на противоконституционния закон - като са налице всички елементи на непозволеното увреждане и съответно

възлагане от Държавата; евентуално – при условията на неоснователно обогатяване в хипотеза на чл.55 ал.1 пр.1 ЗЗД - доколкото подлежат на връщане като платени при начална липса на основание - ищците са пропуснали да получат в цялост дължимата им се цена от произведената електрическа енергия - 20% от същата е била удържана от крайните снабдители и внесена в държавния бюджет на основание разпоредби /чл.35а и сл. ЗЕВИ/, обявени за противоконституционни; евентуално-съгласно чл.59 ЗЗД - доколкото дружествата са обеднели с горните суми, удържани от крайния снабдител и внесени в държавния бюджет, а ответникът се е обогатил с тях за сметка на производителите без основание. Претендират се и лихви като обезщетение за забава за периода 8.02.16-8.02.19 /три години преди датата на предявяването на исковата молба/.

С първоинстанционното решение главните икове за ангажиране на деликтната отговорност на Държавата и исковите за заплащане на лихви за период до предявяването на исковата молба са уважени.

С въззивното решение е прието, че възстановяване на платени суми за публични вземания въз основа на обявен за противоконституционен закон може да се търси само на кондикционно, не и на деликтно основание. Неприлагането на противоконституционния закон спрямо фактите, въз основа на които са събрани сумите, означава липса на валидно правно основание за пораждаване на подобни публични вземания в полза на държавата - т.е. води до тяхната недължимост. Това от своя страна води до задължение за връщане на събраните суми като неоснователно получени, а недължимо платеното никога не може да се разглежда като вреда – независимо дали е платено за частно или публично вземане. При тези мотиви първоинстанционното решение е отменено, главните икове са отхвърлени, евентуалните такива по чл.55 ал.1 пр.1 ЗЗД са намерени за основателни и уважени, а претенциите за лихви – отхвърлени поради липса на покана за заплащане на главниците до предявяването на исковата молба с оглед постановките на ТР 5/21.11.19 по тълк.д.№.5/17, ОСГТК на ВКС.

В изложението на основанията по чл.284 ал.1 т.3 ГПК на касаторите ищци се задават въпроси във връзка с основанията, на което може да се ангажира отговорността на Държавата. Поддържа се, че приетото относно това извършила ли е деликт Държавата чрез своя законодателен орган, който е приел противоконституционна правна норма и след това не е изпълнил задължението си по чл.22 ал.4 ЗКС да отстрани настъпилите от приложението на тази разпоредба неблагоприятни правни последици, е в противоречие с установената по реда на чл.290 ГПК практика на ВКС /реш.№.244/26.01.21 по г.д.№.1732/19, IV ГО, реш.№.207/6.01.01 по г.д.№.4662/19, IV ГО, реш.№.202/19.01.21 по г.д.№.4474/18, IV ГО,

реш.№.249/15.01.21 по г.д.№.4069/19, IV ГО, реш.№.71/6.04.20 по г.д.№.3804/19, IV ГО, реш.№.72/21.04.20 по г.д.№.2377/19, IV ГО/.

В решение №.71/6.04.19 по г.д.№.3804/19, IV ГО, постановено по реда на чл.290 ГПК, е посочено, че отговорност на Народното събрание е приетите от него закони да съответстват на Конституцията /защото народните представители поемат като основно свое задължение да я спазват под клетва, която те полагат съгласно чл.76 ал.2 КРБ при конституирането на всяко новоизбрано Народно събрание/; приемането на противоконституционен закон е неизпълнение на основното задължение за спазване на Конституцията от мнозинството народни представители; то е във висша степен противоправно, защото съгласно чл.4 ал.1 КРБ Република България е правова държава, която се управлява на първо място според Конституцията и на следващо място според законите на страната. Приемането на противоконституционен закон е деликт, защото съставлява противоправно деянието (във висша степен) и приложението на противоконституционния закон неизбежно причинява вреди на правните субекти – както на самата държава, така и на гражданите и юридическите лица, които са в равна степен подчинени на закона до привеждането му в съответствие с Конституцията; доколкото чл.22 ал.4 ЗКС /съгласуван с установеното в чл.152 ал.2 КРБ действие занапред на решенията на съда/ установява задължение на Народното събрание да уреди възникналите правни последици от запазеното действие на обявения за противоконституционен закон /за да възстанови по този начин нарушения конституционен ред/, бездействието му да ги уреди е също толкова противоправно, колкото и приемането на такъв закон /с приемането на противоконституционния закон Народното събрание нарушава конституционния ред, а с бездействието си, вместо да изпълни задължението си да го възстанови, то продължава да поддържа нарушения конституционен ред/; докато поддържат с бездействието си конституционния ред накърнен, мнозинството народни представители ангажират отговорността на държавата да обезщети на общо основание увредените от продължаващото да съществува нарушение на Конституцията. Доколкото пожертваното при запазеното действие на противоконституционния закон продължава да е на годно правно основание, увреденият не може да иска връщането и/или надлежно обезщетение от този, който е получил даденото или се е възползвал по друг начин от пожертваното; за увредения остава открита възможността да предяви на общо основание иск срещу държавата за обезщетение на всички вреди, които са пряка и непосредствена последица от увреждането.

Същото становище е застъпено и в решения №.207/6.01.20 по г.д.№.4474/18, III ГО, реш.№.72/21.04.20 по г.д.№.2377/19, IV ГО, реш.№.249/15.01.21 по г.д.№.4069/19, реш.№.244/26.01.21 по г.д.№.1732/19, IV ГО, реш.№.205/24.02.21 по г.д.№.1886/19, III ГО,

реш.№.204/9.03.21 по г.д.№.3812/18, III ГО, реш.№.202/10.03.12 по г.д.№.854/18, III ГО/. При това разрешение съдилищата са уважавали и предявените акцесорни претенции по чл.86 ЗЗД за заплащане на лихви за период преди предявяването на иска, съобразявайки датата на увреждането и разпоредбата на чл.84 ал.3 ЗЗД, която не изисква покана за поставяне в забава.

Същевременно в решения №.184/21.01.21 по г.д.№.2686/19, IV ГО, и №.91/26.08.21 по г.д.№.1489/20, IV ГО, постановени отново в производство по чл.290 ГПК за уеднаквяване на съдебната практика, е прието, че вземането относно таксата, събрана (удържана) от частно-правния субект и постъпила в държавния бюджет по закон, обявен за противоконституционен с решение на Конституционния съд, не може да се реализира с деликтен иск срещу държавата. Посочено е, че вземанията по чл.55 ал.1 пр.1 ЗЗД и по деликтния иск по чл.7 КРБ са различни по основание (правопораждащи юридически факти), правна характеристика, съдържание и законни последици (напр. за дължимите законни лихви); вземането по чл.55 ал.1 пр.1 ЗЗД изисква престация, няма обезщетителен характер и се основава на принципа на забрана за неоснователно обогатяване на един правен субект за сметка на друг; вземането по чл.7 КРБ изисква причинно-следствена връзка между приложени закон, обявен за противоконституционен с решение на КС, понесена вреда от частно-правния субект и се основава на забраната за непозволено увреждане; таксата, внесена без основание в държавния бюджет, не е вреда; тя не е сурогат, заместител на благо, а е имуществото, излязло от патримониума на частно-правния субект; това имущество подлежи на връщане като пряк резултат от обратното действие на решението на КС за обявяване на противоконституционността на закона, а не се обезщетява от държавата. Тезата, че предявените срещу Държавата иски за производство на електрическа енергия за връщане на заплатени на основание чл.35а ал.1 ЗЕВИ държавни такси за производство на електрическа енергия от възобновяеми източници, предвид обявяването на нормата за противоконституционна, подлежат на разглеждане по правилата на неоснователното обогатяване, е възприета и в други съдебни актове, постановени по реда на чл.290 ГПК и чл.274 ал.3 ГПК /реш.№.22/18.02.21 по г.д.№.664/19, III ГО, опр.№.634/12.12.17 по ч.т.д.№.2496/17, I ТО, опр.№.796/20.12.17 по т.д.№.2206/17, II ТО, опр.№.86/31.01.18 по ч.т.д.№.3001/17, II ТО, опр.№.157/02.03.18 по ч.т.д.№.432/18, II ТО, и др./. При това разрешение съдилищата са отхвърляли претенции по чл.86 ЗЗД за заплащане на лихви за забава за период преди предявяването на иска поради липса на отправена покана до подаването на исковата молба, която да постави ответника в забава /ТР №.5/21.11.19 по тълк.д.№ 5/17, ОСГТК на ВКС/.

Може да бъде обособена и група от актове /реш.№.207/6.01.20 по г.д.№.4662/19, III ГО, опр.№.389 от 14.05.21 по г.д.№.145/21, III ГО/, в които се приема, че Държавата е извършила деликт чрез своя законодателен орган, който е приел противоконституционна правна норма и след това не е изпълнил задължението си по чл.22 ал.4 ЗКС да отстрани настъпилите от приложението на тази разпоредба неблагоприятни правни последици; поради това и правните субекти, платили таксите по чл.35а ЗЕВИ, имат правото да ги търсят от държавата като обезщетение за причинените имуществени вреди. Няма пречка, обаче, да искат връщането на таксата и като платена без основание, т.е. платецът да предпочете реализиране на иск за връщане на платеното без основание - защото по правоотношенията, предмет на висящи съдебни производства, противоконституционният закон не се прилага; за съда, който се ръководи в случая от справедливостта като елемент на правовата държава, противоконституционната правна норма не е приложимо право и даденото въз основа на тази правна норма подлежи на връщане.

Противоречивото разрешаване на въпроса за правното основание, на което може да се ангажира отговорността на Държавата по претенция за заплащане на сума – платена /удържана/ такса по силата на чл.35а ЗЕВИ, предвид обявяването на нормата за противоконституционна и неизпълнение на задължението на НС по чл.22 ал.4 ЗКС да отстрани настъпилите от приложението на тази разпоредба неблагоприятни правни последици, е основание по чл.292 ГПК да се предложи на Общото събрание на Гражданската и Търговската колегия на ВКС да постанови тълкувателно решение по него.

Тъй като преодоляването на констатираното противоречие е от значение за изхода на производството по чл.288 ГПК по делото, то отправянето на предложението до ОСГТК е необходимо да се направи преди произнасянето на състава на съда за допускане или недопускане на касационното обжалване. До постановяването на тълкувателно решение, производството по настоящото дело следва да бъде спряно /чл.292 ГПК/.

Мотивиран от изложеното, Върховният касационен съд, състав на III ГО,

О П Р Е Д Е Л И :

ПРЕДЛАГА на Общото събрание на Гражданската и Търговската колегии на Върховния касационен съд да постанови тълкувателно решение по въпроса „Какво е правното основание на предявен срещу Държавата иск за заплащане на сума – платена /удържана и внесена в държавния бюджет/ такса по силата на чл.35а ЗЕВИ - предвид обявяването на нормата за противоконституционна и неизпълнение на задължението на Народното събрание по чл.22 ал.4 ЗКС да отстрани настъпилите от приложението на

тази разпоредба неблагоприятни правни последици – непозволено увреждане или неоснователно обогатяване?“.

СПИРА производството по г.д.№.1605/21 на ВКС, III ГО, до постановяване на тълкувателно решение.

Определението не подлежи на обжалване.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

ЧЛЕНОВЕ: